SOKULLU MEHMET PAŞA

(1505-12-1579)

14. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun "son sözü" olmasını bilmiş, büyük sadrazam!.. Dış ve iç politikada tam başarı ile hizmet vermiş bir devlet adamı... Padişahların, eline davrandıkları başvezir... Avrupa'nın dediğini iki etmediği otoriter Osmanlı...

Sokullu Mehmet Paşa için ne söylense azdır. Osmanlı İmparatorluğu, onun sadrazamlığı yıllarında en adaletli yönetime, en şerefli zaferlere erişmiştir. Devşirme idi. Bazı vakfiyelerin incelenmesinden, 1512 yılında doğduğu hesaplanıyor. Ondan, birkaç yıl önce de doğmuş olabilir. Kanunî'nin ilk yıllarında Yeşilce Mehmet Bey tarafından, ailesinin rızası alınarak devşirilmiş ve Edirne Sarayı'na getirilmiştir. Sonradan Enderun'a gönderildi. Burada kısa bir zamanda kendisini göstererek terfi etti. Çuhadar, silahtar oldu. Kapucular Kethüdalığı'na geldi. Barbaros'un ölümü üzerine, Kaptan-ı Deryalık'a vekil olarak tayin edildi. İspanyollara karşı başarılı bir sefer yaptı.

Rumeli Beylerbeyi olarak Erdel işlerinde başarı gösterdikten sonra, birçok savaşlara katıldı. Kanunî'nin İran seferinden sonra, Kubbealtı'na 3. vezir olarak girdi. (1555) Şehzadeler olayında Kanunî'nin yanında, sadakatle hizmet ettiği için, Padişah'ın en güvendiği vezir mertebesine yükseldi ve 1565'de Sadrazam oldu. 14 yıl, 3 ay, 17 gün devleti yönetmiştir. Onun zamanında devlet, dünyanın en güçlü devleti haline geldi.

BARIŞ YANLISI BİR DEVLET ADAMI İDİ

SOKULLU, barış yanlısı bir devlet adamıdır. Fakat devletinin menfaatleri söz konusu olduğu zaman, savaştan çekinmez ve savaşın kazanılması için gereken her şeyi büyük bir dikkatle hazırlardı. Nitekim Erdel konusunda savaştan başka çıkar yol kalmayınca, Kanunî'nin bizzat katıldığı Avusturya Savaşı'nın en ateşli taraftarı olmuştur. Kanunî hasta idi. Bu yüzden Zigetvar Savaşı'nı baştan sonuna kadar kendisi idare etmiş ve zaferden bir gün sonra ölen Kanunî'nin, öldüğünü askerlerden bile saklamış ve oğlu 2. Selim taht'a oturuncaya kadar kimseye açıklamamıştır.

Sokullu, 2. Selim'in de sadrazamı olarak görevine devam etti. 2. Selim, kızı İsmahan Sultan'ı Sokullu'ya vererek ona sevgisini göstermiştir. Sokullu bu dönemde, Batı devletlerine karşı barışçı bir politika güttü. Özellikle Avusturya ve Fransa ile barış içinde yaşadı. Lehistan Krallığı'nın tayini üzerinde söz sahibi oldu. İmparatorluğun Batı yakası barış ve güven içinde idi. Fakat doğuda İranlılar, rahat durmuyorlardı. İran üzerine açılan seferlerin kısa bir süre sonra önemini kaybettiğinin farkına varmıştı. Ayrıca, İran'ın gerisinde birçok Türk devleti ve imparatorluğu vardı. Ümit Burnu yolunun açılması ve Hind denizlerinde Portekiz gemilerinin görünmesi bir gaile idi.

RUSYA GELİŞMEYE BAŞLAMIŞTI

PEK yolu Anadolu'dan geçmekte iken, bir taraftan denizyolunun tercih edilmeye başlaması ve bir taraftan Baltık yolunun devreye girmesi, Osmanlı ekonomisini tahrip ediyordu. Atınordu devletinin yıkılmasından sonra Rusya gelişmeye başlamıştı. Don ve Volga nehirlerini birleştiren bir kanal yapımını düşündü. Böylece, hem gelişmekte olan Rusya'yı güney batısından kuşatacak, hem rahat durmayan İran'ın güneyden güvenliğini zedeleyecekti. Fakat büyük proje, Kubbealtı'nda uzun görüşmelerin içinde boğuldu.

Hind Denizi'nde Müslüman tüccarların güvenliğini sağlamak için, Sumatra adasındaki Açe Sultanlığı'nın yardım isteğine, hemen 19 kadırgalık bir deniz kuvvetiyle karşılık verdi. Yemen'in ve dolayısıyla Arabistan'ın güney kıyıları ile Umman Denizi'nin kontrolü için, bu bölgede harekât başlattı. Sinan Paşa'yı buraya göndermekle, istediği sonuçları da, hemen aldı.

Yazık ki, o zamanın Osmanlı kadrosu, Sokullu'nun aldığı bu tedbirleri kavrayacak seviyede değildi.

Ne Don-Volga nehirlerinin birleştirilmesi ile Rusya ve İran'ın kontrol altına alınmasının değerini, ne Orta Asya'daki Hazer Türklerinin güven altına alınmasının Osmanlı İmparatorluğu'na hangi faydayı sağlayacağını iyi değerlendirebiliyordu. Hele, Süveyş Kanalı'nın açılması ile imparatorluk için ne kazançlar ortaya çıkacağını iyi hesaplayacak bir kadrosu yoktu. Bütün bu projeler yüzüstü kaldı. Ama bunu düşünme şerefi, hâlâ Osmanlı İmparatorluğu için de Türkler için de bir tarih şerefidir.

BÜYÜK BİR İTİBARI VARDI

ÜÇÜNCÜ Murad'ın tahta çıkması ile, büyük sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın baht yıldızını karartan olaylar başladı. Çünkü Sokullu, o kadar büyük bir itibar sağlamıştı ki, Padişah bile cülus sırasında, bu saygının kendi üstündeki etkisinden kurtulamamış ve Sadrazam'ın elini öpmek için yönelmişti. Elbette Sokullu gibi bir vezir, bunun nasıl bir felâket olacağını biliyordu. Öpmesine fırsat vermeden elini çekti ama, yeni padişah da bu zaafını kendisine bağışlamadı. Bu sebeple Sokullu'ya karşı tavrı değişti. Ve en sonunda onu belki sadrazamlıktan uzaklaştıracaktı.

Fakat bu sırada beklenmedik bir olay oldu. Bir dilekçe sunmak için yanına yaklaşan bir meczup, koynundan çıkardığı bir hançerle Sokullu'yu yere serdi. Bu suikastin, Padişah tarafından düzenlendiğini iddia eden tarihçiler olduğu gibi, elinden tımarı alınan bir sipahinin hareketi olarak yorumlayanlar da vardır. Ama, bütün gayretlere rağmen Sokullu kurtulamadı. 12 ekim 1579'da hayata gözlerini yumdu.

Bütün ülke, Sokullu'nun ölümü ile çalkandı. Devlet yolunda şehit gittiğini kabul ettiler ve şehitlerde yapıldığı gibi, yıkamadan, üstünde kanlı gömleği ile mezarına gömdüler. Eyüp'te, kendi yaptırdığı türbesinde gömülüdür.

RESMİ ARKA SAYFADA

FASİKÜL 19

SOKULLU MEHMET PAŞA

KILIÇ ALİ PAŞA

(1500-1587)

BARBAROS'un ve Turgut Reis'in yetiştirmesi yaman bir denizkurdu... Tunus'u kılıcı ile devlete kazandıran büyük denizci... Sultan İkinci Selim'in, "Kılıç Ali" adını verdiği Türk bahadırı...

Batılı tarihçiler, onun Kalebriya'nın Kastelli kasabasında doğmuş bir papaz olduğunu yazarlar. (1500) Adı: Acchiali imiş... Venedik'e giderken, Cezayir korsanları tarafından yakalanmış... Barbaros Hayrettin de bu papazı, Ali Ahmet Reis'in hissesine düşürmüş... Gel zaman, git zaman, bu papaz Müslüman olmuş ve de Akdeniz'in yaman bir fırtınası kesilmiş...

Buna karşı Türk tarihçileri, Güney Anadolu kıyılarından bir Türk olduğunu, Occiali adının Uluç Ali'den bozma olduğunu yazarlar... Ama, ister Güney Anadolu kıyılarından bir Türk, ister Kalebriyalı bir papaz olsun, başını ve kılıcını devletine, dinine adamış unutulmaz bir denizcimizdir.

ELDE ETTİĞİ GANİMETLERLE BİR GEMİ ALDI

KORSANLIĞA başlaması, Ali Ahmet Reis'in yanında olmuştur. Gemide baştayfa hizmeti görüyordu. Ganimetten biraz para biriktirince, kendisi için bir gemi edindi ve Akdeniz'e tek başına açıldı. Gemileri vurdu, Batı devletlerinin kıyılarını haraca kesti... Batı'da Uluç Ali'nin adını söyleyen, ıstavroz çıkarır olmuştu. Sonunda, kendisinden daha büyük bir fırtına olduğunu bildiği Barbaros Hayrettin Paşa'ya katılarak onunla beraber seferlere çıkmaya başladı.

1548'de Turgut Reis'in buyruğuna girdi. Turgut Reis, devletine bir büyük hizmette bulunmak istiyor, padişahın gözüne girmek için, ona bir ülke hediye etmenin tasarılarını yapıyordu. Bu düşüncesi için Tunus'un Mehdiye Savaşı'na katıldı. Kahramanlıklar gösterdi ve Mehdiye Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasına katkılarda bulundu.

Turgut Reis, İstanbul'a gelip Kanunî Sultan Süleyman'ın huzuruna çıktığı zaman maiyetindeki kaptanlar arasında Uluç Ali de bulunuyordu. Padişah, Turgut Reis'e, Karili Sancak Beyliği'ni verdi ve kaptanlarına da 80 akçe ulufe ile, gemilerde fener taşımak müsaadesini bağışladı.

Uluç Ali'nin bir süre İstanbul tersanelerinde kaptanlık ettiği biliniyor. Ne zaman İstanbul'dan ayrıldığı ve Turgut Reis'e katıldığı belli değilse de Trablusgarp savaşlarına katıldığını, Napoli ve Sicilya'ya karşı donanmanın yaptığı hareketlerde bulunduğunu biliyoruz. 1560'da kopan "Cerbe" deniz savaşına filo komutanı olarak katılmıştır. Malta seferi, Uluç Ali'nin kahramanlıkları ile doludur.

YİĞİT BİR ASKERDİ, FAKAT İYİ BİR DENİZCİ DEĞİLDİ

TURGUT Reis, 1565'de şehit düşünce, Trablusgarp Beylerbeyliği, Uluç Ali'ye verildi. Uluç Ali, İspanya'nın bir müstemlekesi halinde yaşayan Tunus'u, Beni Hafz hanedanından kurtararak Osmanlı devletine bağladı...

Türk denizcileri arasında Uluç Ali adının yeniden parlaması, İnebahtı bozgunu yüzünden olmuştur. Osmanlı donanması, Kuzey Batı Yunanistan'daki İnebahtı Limanı'nda bulunuyordu. Büyük bir düşman armadasının üzerlerine gelmekte olduğu öğrenildi. Kaptan-ı Derya, Müezzinzade Ali Paşa idi. Ali Paşa, yiğit bir askerdi ama, iyi denizci değildi ve deniz savaşlarından fazla anlamıyordu. Emrindeki kaptanları bir harp meclisinde topladı ve fikirlerini öğrenmek istedi.

Uluç Ali, gemideki asker ve yeniçerinin sahilde dağılmış olduğunu, ayrıca donanmanın sefer için bazı noksanları bulunduğunu ileri sürerek, İnebahtı'dan çıkmamayı, düşmanın limana giremeyeceğini ileri sürdü... Kaptan-ı Derya Müezzinzade, "Birkaç asker noksansa, cesaretimiz tamdır. Elbette gayret-i İslâm, limanında kalmak değildir" diye bu fikri beğenmedi. Savaş kararlaştı. Bu sefer, savaşın nerede kabul edileceği konusunda fikirler yine ikiye bölündü. Müezzinzade, kıyının tutulmasını istiyor, Uluç Ali açık denizde savaşılmasını öneriyordu. Uluç Ali, bütün kanıtlarını bir bir ortaya koydu, yine de Müezzinzade'yi ikna edemeyince, saçını sakalını yoldu, savaşın tehlikeye girdiğini bağırıp çağırdı ama, verilen kararı da kabul etmek zorunda kaldı.

Nitekim düşman armadası ile karşılaşılır karşılaşılmaz, Uluç Ali'nin dedikleri bir bir çıktı. Müezzinzade'nin kaptan gemisi —savaş düzenini de bozarak— büyük bir cesaretle düşman üzerine atılır atılmaz, düşman Amiral gemisine yüklendi. Müezzinzade şehit oldu. Oğulları esir düştüler. Donanmanın başsız kalışı, felaketi daha da arttırdı. Donanma karaya döküldü, savaş yenilgiye bağlandı. Yalnız Uluç Ali Paşa, 29 parça savaş gemisiyle düşman safları arasında bir gedik açmayı başarabildi ve bu gedikten sızarak doğruca İnebahtı'ya döndü.

Felaket haberini Edirne'de bulunan Padişah 2. Selim'e bildirdiler... Padişahın büyük üzüntü duyduğu ve "Devleti aliyyem, bugüne dek böylesi bir felaket görmedi" dediği biliniyor. Edirne'den İstanbul'a döndü. Uluç Ali'nin de İstanbul'a gelmesini buyurdu. Uluç Ali, İstanbul'da Padişahın huzurunda savaşın hikâyesini bütün ayrıntıları ile anlattıktan sonra Padişah: "Kimse bu yiğite Uluç Ali demesin, Kılıç Ali yazılsın" diye bağırdı. İşte bu suretle Uluç Ali Paşa'nın adı, tarihe Kılıç Ali Paşa olarak geçmiştir.

AKDENİZ BİR TÜRK GÖLÜ OLMUŞTU

SADRAZAM Sokullu Mehmet Paşa'nın himmeti ile yepyeni bir donanma yapıldı ve Kılıç Ali Paşa'nın Kaptan-ı Deryalığı altında Akdeniz'e, 240 parça halinde çıktı. Batılılar dehşete düştüler. Venedikliler, barış istedi. İspanya, bu bir yıllık boşluktan yararlanıp yeniden işgal ettiği Tunus'tan çıkarıldı. Akdeniz, yeni baştan bir Türk gölü haline getirilmiştir. Kılıç Ali Paşa, 21 haziran 1587'de öldü. Türbesi, —kendi hayratı olan— Tophane Camii'ndedir.

RESMİ ARKA SAYFADA

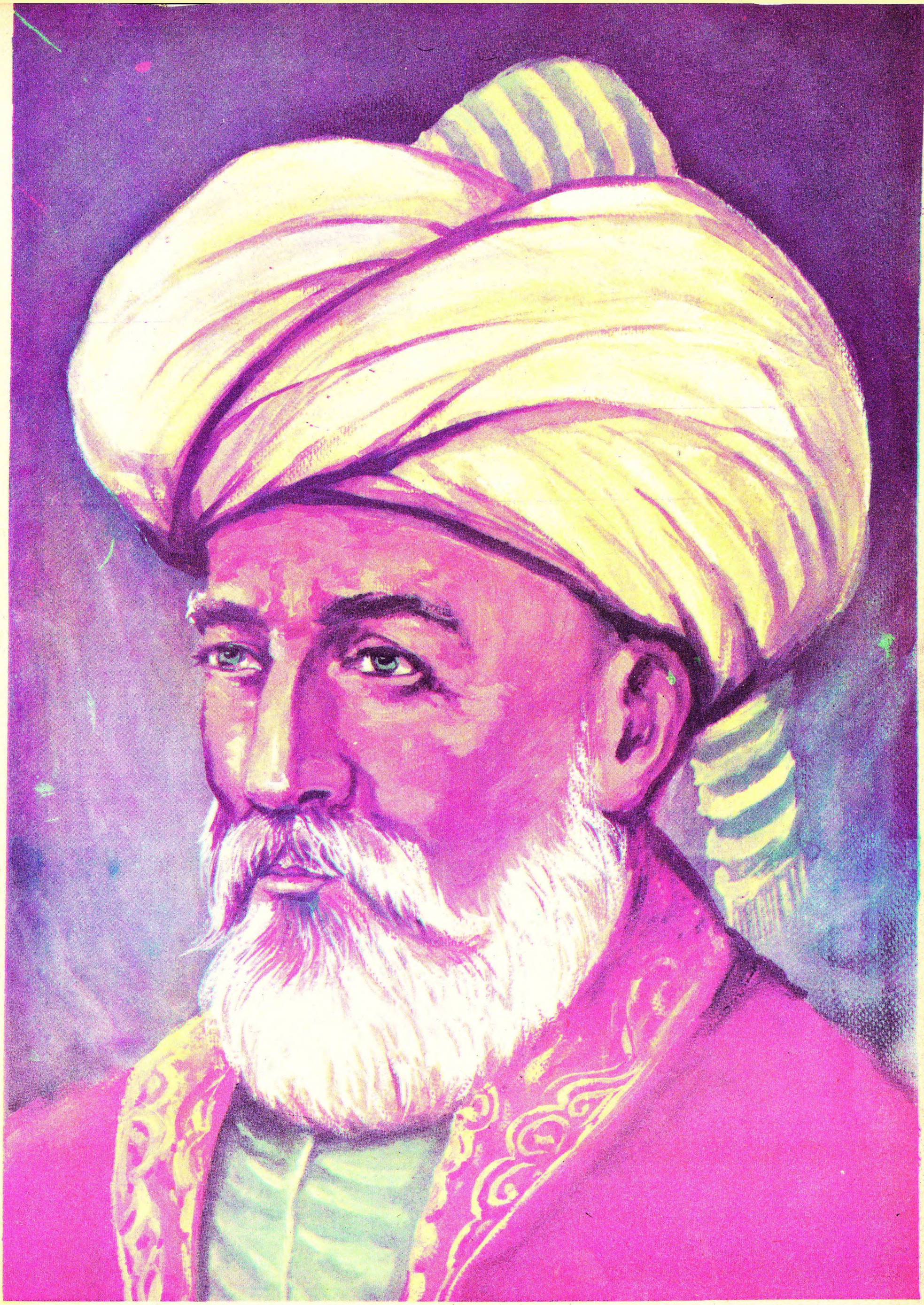

KILIÇ ALİ PAŞA

BAKİ
(1526-1600)

ONALTINCI yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'na imzasını atan Padişah nasıl Kanunî Sultan Süleyman ise, bu çağın edebiyatına mührünü basan sanatçı da şair Baki'dir. İmparatorluk, en geniş sınırlarına ve en güçlü dönemine 16. yüzyılda erişmiş, Osmanlı şiir sanatı da Baki'nin kalemi ile, şekilde ve manada en büyük ihtişamını yaşamıştır. Ordular, muhteşem Süleyman'ın buyruğunda, söz, Baki'nin mısralarında zaferler kazanıyordu.

Bir halk çocuğudur Baki. Babası, bir mahalle camisinin müezzini idi. İstanbul'da 1526 yılında doğmuştur. Okuyup yazmasını söktükten sonra, babası kolundan tutup oğlunu bir saracın yanına çırak verdi. Baki, saraçlık mesleğine gönül verseydi, herhalde zamanın ünlü saraçlarından biri olurdu. Fakat, sevemedi bir türlü bu zenaati... Gözü okumaktaydı. Ne yaptı yaptı, kendisini medreseye yazdırmaya muvaffak oldu.

Medresede, zamanın ünlü bilginlerinden Karamanlı Ahmet ve Mehmet efendilerden ders gördü. Daha sonra, kendisi gibi ünlü kişiler arasına katılacak olan tarihçi Hoca Sadettin ve şair Nef'î ile bu medresede arkadaş olmuştur.

Daha 18 yaşında bir medrese talebesi iken, bu, kara-kuru, ufak-tefek genç, yazdığı şiirlerle ününü bütün İstanbul'a duyurmuştu. Daha bu yaşta iken, şiirde kolaya kaçmıyordu. Mısralarını, kuyumcu gibi işliyor, kelimeleri tartıp-ölçüp yerleştiriyor, nefis mısralar çıkarıyordu.

Bir ara, çağın ünlü bilgini Kadızade Şemsettin'in derslerine devam etti... Parlak bir medrese öğrencisiydi, parlak bir şairdi, parlak bir gelecek vaadediyordu.

DİVAN EDEBİYATINI ULAŞILMAZ BİR NOKTAYA GETİRDİ

NAHÇIVAN Seferi'nden dönen Kanunî Sultan Süleyman'a, bir kaside sundu. Padişah, imparatorluğunun gümbürdeyen sesini mısralara dolduran bu genç şairi beğendi. Çünkü Baki, daha o yaşlarda iken, Divan Edebiyatı'nı, şekil açısından, âdeta ulaşılmaz bir noktaya getirmişti. Ona, çağının şairleri, "Sultan-ı Şuera", yani şairlerin sultanı dediler. O, ne yaptığını biliyordu. Nitekim daha sonraki yıllarda:

"Bu devre içinde benim padişehi mülk-ü sühan
Bana sunuldu kaside, bana verildi gazel"

diyecek ve kendisini, söz mülkünün padişahı olarak ilân edecekti.

Mesleğinde, "Danişmend" (rektör yardımcısı) mertebesine yükselmişti. Padişahın isteği ile ve 30 akçe maaşla 1563 tarihinde Silivri, Piri Paşa Medresesi'ne müderris olarak atandı. Baki'nin sonraki hayatı, Mekke, Medine kadılıkları, İstanbul kadılığı, Anadolu kazaskerliği, Rumeli kazaskerliği gibi önemli mevkilerde geçmiştir. Fakat onun gözü, şeyhülislâmlıktaydı. Bunun için çok çalıştı, hatta entrikalar çevirdi, fakat bir türlü bu makama gelemeden hayata gözlerini yumdu (1600).

Baki, şeyhülislâm olamadığı için, değerinin bilinmediğine inanıyordu. Bir şiirinde:

"Kadrini seng-i musallada bilüp ey Baki
Durup el bağlayalar karşına yarân, saf saf."

ikilisi ile bu duygusunu açığa vuracak ve tabutu musalla taşına konduğu zaman, namazını kılmak için önünde duran, zamanın şeyhülislâmı Sunullah Efendi, bu beyti yüksek sesle okumaktan ve gözünün yaşını silmekten kendini alamayacaktı.

ZEVKE, EĞLENCEYE DÜŞKÜNDÜ

BAKİ, ufak-tefekti, kara-kuru idi, biraz da kargayı hatırlatacak kadar çirkindi ama, son derece neşeli, esprili, zeki ve hoşsohbetti. Düşündüğünü söylemekten çekinmez, fakat kimsenin de kalbini kırmak istemezdi. Bu mizacı ile meclislerin aranan adamı idi. Zevke, eğlenceye düşkündü. İstanbul'un uzun kış gecelerinde onu, Bozahane sohbetlerinde özel içki sofralarında, Tahtakale gezintilerinde, Balat, Galata, Samatya'nın meyhanelerinde görebilirdiniz. Yaz günleri de Kâğıthane, Bahariye, Tophane âlemlerinde aranan biri idi. Yeni yazdığı bir şiiri, sarığının kenarına iliştirir, gittiği toplantılarda okur, her bulunduğu yerde güzel sohbetler açardı.

Kaside biçiminin büyük ustalarından biri olmakla beraber, gazelde erişilmez bir sanat dehasına sahipti. Hayatında ne kadar samimî ise, sanatında da o kadar şekilcidir. Eş anlamlı kelimeler üzerinde oynamakta üstüne yoktur. Divan Edebiyatı'nın en büyük temsilcisi, en büyük ustasıdır. Kendi şahsî mührüne, "Dünya geçici, vefa yok, Baki de geçicidir" anlamına gelen Farsça bir beyit kazdırmıştı.

ARAPÇA DAN OSMANLICAYA ÇEVİRDİĞİ ESERLERİ VARDIR

BAKİ, ilk Divan'ını, Kanunî Sultan Süleyman'ın emri ile toplayıp ortaya koydu. Daha sonra yazdığı şiirlerle Divan tekrar bir araya getirilmiştir. Tam metin olarak iki defa İstanbul'da, bir defa da Prag'da basıldı. Tarihçi Hammer, Baki'nin Divan'ını Almanca'ya tercüme ederek yayınlamış bulunuyor. Baki'nin, Divan'ından başka, Arapça'dan Osmanlıca'ya çevirdiği eserler de vardır.

Baki'yi, mizacı ve dünya görüşü ile güzel anlatan şiirlerinden birinin bir parçasını aşağıya alıyoruz:

"Ey dil, sen o dildara lâyık mı değilsin ya!
Dava-i muhabbette sadık mı değilsin ya!
Özrü, nedir Azra'nın Vamık mı değilsin ya,
Bu gam ne gezer sende, âşık mı değilsin ya,
Aşıkda keder neyler, gam, halk-ı cihanındır,
Koyma kadehi elden, söz Pir-i muganındır."

Baki, şiirlerini överken şöyle söylüyor:

"Derme çatma giydirir eller libası şiirine
Hil'at-ı nazm-ı cihangirin senin, altunludur."

"Başkaları şiirlerine derme çatma esvaplar giydirir. Oysa senin, dünyayı tutan şiirinin kaftanı, altınla işlenmiş..."

Baki'nin hakkı var, belki sonsuzlukla işlenmiş!

EKBER ŞAH

(1542-1605)

DAHA 14 yaşında iken, savaş yönetmiş ve zafer kazanmış bir komutan... Hindistan'ı-buyruğu altında-tek bir ülke haline getiren imparator... İmparatorluğunu tek bir inanç altında toplayabilmek için yeni bir dine öncülük eden sultan!.. Tarihin seyrek rastladığı bir ıslahatçı... Maliyede, idarede, toprak düzeninde yeni esaslar getiren devrimci... Ekber Şah, 63 yıllık hayatının 49 yılını hükümdar olarak yaşamıştır...

Babür Şah'ın torunu, Humayun Şah'ın oğludur. Babası Humayun Şah, bir kaza sonucu düşüp yaralanınca, Afgan'daki ayaklanmalara karşı-daha 13 yaşında iken-savaşan oğlu Ekber'e, ölmek üzere olduğunu bildirmiş ve yerine geçmesini bir buyruğu ile oğluna emr etmişti. Ancak Ekber Şah'ın savaştığı Afganistan, Delhi'ye uzak olduğu için, gelmesi gecikti. Bu sırada Humayun Şah öldü. Sarayda büyük bir telâş ve tereddüt vardı. O sıralarda Delhi'de bulunan Osmanlı Kaptanı Deryası Seydi Ali Reis, ölümün halktan saklanmasını ve Ekber Şah dönene kadar işlerin yürütülmesini tavsiye etti. Nitekim öyle yaptılar...

Ekber Şah, Delhi'ye eriştiği 14 şubat 1556 tarihinde Humayun Şah'ın öldüğü, Ekber Şah'ın yerine geçtiği halka duyuruldu. Humayun Şah'ın cenazesi merasimle gömüldü ve Ekber Şah -babasının da veziri olan- Bayram Han'ı yeniden vezir seçti.

ORDUDA SAĞLAM BİR DISIPLIN KURDU

EKBER Şah'ın babasından devr aldığı ülke, karışıklıklar içindeydi. Yer yer, ayaklanmalar oluyor, komşu devletler sık sık savaşlarla ülkeden toprak kazanıyorlardı. Ekber Şah, önce orduyu eline aldı. Sağlam bir disiplin kurdu. Komutanlar arasındaki çekememezlikleri halletti. Ancak bu sırada bir iç gaile ortaya çıktı. Ekber Şah'ın süt kardeşleri taht üstünde hak iddia ediyorlardı. Ekber Şah, bütün güçlüklerin üstesinden geldi.

Ekber Şah, pek erken çağda inkişaf etmiş bir kafa sahibi idi. Komutanlıkta üstüne olmayan Bayram Han bile, birçok konularda Ekber Şah'tan akıl alıyor tedbir soruyordu. 7 yıl, sürekli olarak savaştan savaşa koştu. İmparatorluğunda gözü olan komşu hükümdarları bir, bir yenerek itaati altına aldı. İlk iş olarak, Pencap, Delhi ve Ağra çevresindeki ülkeleri zaptetti, 1567'de Raçput'ları yendi. 1570'de Audh ve Gvaliyor'u ülkesine kattı. 1572'de Gücerat üstüne yürüyerek Ahmetabad sultanlarını yendi. Aynı yıl, Aşağı Ganj vadisini imparatorluk hudutları içine aldı. Ekber Şah, artık hiçbir Hind devletinin olmadığı kadar büyük bir Hindistan kurmuş ve ülkede buyruğunu yürütmüştür.

İDARÎ VE MALÎ TEŞKILATI YENIDEN KURDU

EKBER, bir taraftan imparatorluğunu genişletir, yeni savaşlarla yeni ülkeler kazanırken, bir taraftan da idarî ve malî teşkilâtı yeniden kurdu. Bu iç düzenlemelere 1573'de başladı. 31 yaşındaydı. Dedesi Babür Şah, imparatorluğunun toprak yapısına dokunmamış, malî düzenlemelere başlamak üzere iken ölmüştü. Babası Humayun Şah, tereddütler içinde yaşayan bir insandı. Daima, karar almakta güçlük çekerdi. Bu yüzden Babür Şah günlerindeki imparatorluk, yıl yıl erimiş, birçok topraklar komşu devletlere kaptırılmış, hele devletin iç düzeni iyice bozulmuştu.

Ekber, önce toprak düzenini ele aldı. O zamana kadar, şahsî tasarruf altında bulunan Zeametlerin hepsini-bir emirname ile- devlet tasarrufuna geçirdi. Böylece, zeamet sahipleri, toprağın mülkiyetine değil, sadece yararlanma hakkına sahip olacaklardı. Her zeametin savaşlarda ne kadar atlı asker çıkaracağını belirleyen bir kütük hazırlattı."Damgalama Nizamı" adıyla bilinen bir emirname ile, ülkedeki bütün atları damgalattı ve bunları devlet atları olarak zeamet sahiplerine dağıttı. Böylece, zeamet sahiplerinin, ellerindeki topraklardan elde ettikleri geliri istedikleri gibi çar-çur etmelerinin önüne geçmeyi düşünüyordu.

İLK MODERN DEVLETIN TEMELLERINI ATTI

ASKERÎ alanda yaptığı bu düzenlemeleri, sivil alana da aktardı. Sivil memuriyetleri de, askerler gibi, rütbelere bağladı ve her rütbe için hazineden bir maaş ödenmesini buyurdu. Böylece, asker ve sivil bütün hizmetler, devlet hazinesinden bağlanan aylıklarla yürütülüyor ve ülkenin bütün geliri, devlet hazinesine giriyordu. Ekber Şah, böylece, yalnız kendi ülkesinde değil, dünyada da ilk modern devletin temellerini atmış oluyordu.

Bu yeni düzen, eski düzenden yararlanıp ceplerini dolduranları elbette memnun etmedi. Yer yer ayaklanmalar oldu. Ayaklanmalar şiddetle bastırıldı. Fakat, Ekber olayların üzerine daha fazla gitmemeyi, devletin çıkarına uygun gördü. Bazı zeametlerin eski duruma dönmesine göz yumdu. Fakat "damgalama düzenini" sonuna kadar titizlikle korudu.

EKBER Şah, ülkesinde çeşitli dinler ve mezheplerin birbirleri ile kavga halinde yaşadığını görüyordu. Ülkeyi birlik halinde tutabilmek için, tek bir inancın etrafına insanları birleştirmeyi düşündü. Birçok dinleri inceledi.Sarayda "İbadethane" adını verdiği bir salon yaptırdı ve burada çeşitli dinlerin en ileri gelenlerini toplayarak aylar, hatta yıllarca karşılıklı münazaralar düzenledi.

Ekber'in hükümdar olduğu 16. yüzyılda fikrin, ibadet kabul edildiği başka bir ülke gösterilemez. Bu münazaralardan yararlanarak yeni bir din ortaya attı ise de başaramadı ve 1605'de öldükten sonra, kurmaya çalıştığı din disiplini de ortadan kalktı. Tarihin ilk "modern devlet " düzenini kuran seyrek, rastlanır, ileri görüşlü devlet adamlarından biridir.

RESMİ ARKA SAYFADA

EKBER ŞAH

BARBAROS HAYRETTİN PAŞA

(1467-1545)

KANUNİ'nin sancakları Viyana önlerinde dalgalanırken Barbaros'un kadırgaları da İspanya sularında geziyordu. 16'ncı yüzyıl... Dünyaya egemen tek devlet, Osmanlı devleti!.. Akdenis'e egemen tek donanma, Barbaros Hayrettin Paşa'nın Osmanlı donanması!.. Bu gerçek, masal zamanlarda değil, sadece günümüzden 400 yıl önce... Yani, bir insanın yedi göbek ötesi!..

Babası Yakup Bey, Yenice—Vardarlı bir sipahi idi. Fatih, Midilli'yi ele geçirdiği zaman, orada 200 kadar yeniçeri ile bir miktar sipahi bırakmıştı. Yakup Bey bu sipahilerden biridir. Dört erkek çocuğu oldu: İshak, Oruç, İlyas ve Hızır. En küçükleri Hızır, sonradan Barbaros Hayrettin Paşa adıyla Akdeniz devletlerini titretecektir.

Rodos şovalyeleri, ağabeysi İlyas'ı şehit etmişler, Oruç'u esir almışlardı. Oruç, daha sonra esirlikten kurtulacak ve intikamını almak için bir gemi ile Akdeniz sularına açılacaktı. Hızır da onun peşinden yola çıktı ve iki kardeş Batı Akdeniz'de Cerbe Adası'nda birleşip orayı üs yaptılar ve böylece, onlara yeni bir hayat başladı. Rodos şövalyelerinin gemilerini rastladıkları yerde batırdılar, içindekileri tutsak ettiler. Yabancı ticaret gemilerini vuruyorlar, Akdeniz'i titretiyorlardı.

1516'da Cezayir'i ele geçirdiler. Bu savaşta Oruç Reis, bir kolunu kaybetmişti; 1518'de İspanyollara karşı dövüşürken canını da kaybetti. Bunu öğrenen Hızır, yumruğunu Batı'ya kaldırarak: "Bütün Frengistan'ı kılıçtan geçirsem, öcümün yangınını söndüremem!" diye bağırmıştı. Gerçekten de bu yangın sönmedi. Akınlar, baskınlar, vurgunlar birbirini kovaladı. Akdeniz, bütün Batı'nın korkulu rüyası olmuştu. Hiçbir gemi sefere çıkmaya cesaret edemiyor, hiçbir donanma Barbaros Hayrettin Paşa ile dövüşmeyi göze alamıyordu.

«BARBA ROSSE» YANİ «KIRMIZI SAKAL»

O sıralar, Osmanlı mülkünün padişahı Yavuz Selim'di. Barbaros, Yavuz Sultan Selim'e, kıymetli hediyeler göndererek bağlılığını bildirdi. Yavuz Selim de onun Osmanlı kıyılarından levent almasına izin verdi ve kendisine gemiler gönderdi. Artık Barbaros, Osmanlı adını Akdeniz limanlarında dolaştırıyordu.

Barbaros Hayrettin Paşa'ya Batılılar, "Barba Rosse" yani, "kırmızı sakal" adını takmışlardı. Akdeniz kıyılarında "Barbaros Geliyor" sözü, ölüm geliyor, demekti... O yıllarda Endülüs Müslüman devleti yıkılmış ve yetmiş bin Müslüman İspanya kıyılarına yığılmıştı. Barbaros, İspanya'nın ünlü donanmasına meydan okuyarak bu yetmiş bin Müslaman'ı, yedi ayrı sefer yaparak Cezayir'e taşıdı ve emniyete aldı. Kimse, Barbaros'un karşısına çıkmaya cesaret edememişti.

O yılların Padişahı, Kanunî Süleyman'dı. Orduları Viyana önlerinde savaşlar veriyordu. Barbaros'un Akdeniz'deki kahramanlıklarını işitiyor, bu Türk denizcisiyle iftihar ediyordu. Sinan Çavuş ile Barbaros'a bir ferman gönderdi ve kendisini İstanbul'a davet etti. Niyeti, Endülüs Müslüman devletini yıkan İspanya'ya karşı bir sefer açmak ve bu seferde Barbaros'u, Kaptan-ı Derya olarak görevlendirmekti.

«SENİ KAPTAN-I DERYA YAPTIM...»

BATILILAR bu daveti haber almışlardı. Barbaros'un İstanbul'a gitmesini engellemek için düzenler kurdular ve Venedik'in dünyaca ünlü amirali Andrea Dorya 'yı da bu işe görevlendirdiler. Fakat Barbaros, rastladığı engelleri parçalayarak pupayelken gemilerle Sicilya ve Sardunya kıyılarından geçti, rastladığı gemileri denizin dibine yolladı ve 18 parça kadırgası ile 27 eylül 1533'de İstanbul Limanı'na demir attı.

Barbaros, görülmemiş bir törenle karşılandı. Padişaha sunduğu çok değerli hediyeler arasında, Cezayir ülkesinin hükümranlık belgesi de vardı. Böylece Cezayir Osmanlı ülkesinin bir vilayeti haline geliyordu. Kanunî, Barbaros'a: "Bak Paşa, —dedi— Seni Kaptan-ı Derya - yaptım!..Göreyim seni, donanmamı nasıl idare edersin, devletime nice zaferler kazanırsın... - Cezayir Beylerbeyim sensin!.. Var, git!.. Halep'teki Başvezirim İbrahim Paşa'yı gör, dediklerini işit, ona göre davran!"

Barbaros, Hünkâr önünde yer öptü ve Halep'e gidip İbrahim Paşa'dan gerekli buyrukları aldıktan sonra, Akdeniz'e açıldı. (Ağustos 1534) Tunus seferini başlattı. Otranto Limanı'na çıktı. Korfo adasını vurdu. Ege Denizi'ndeki adaları, fethetti. Akdeniz, bir Türk gölü haline gelmişti.

AKDENİZ ÇIRA GİBİ YANAN GEMİLERLE DOLDU

AVRUPA devletleri, Papa'nın aracılığı ile birleştiler ve 600 parça gemi donatarak, Andrea Dorya 'nın emrine verdiler. Bu gemilerde, 60.000 asker, 2.600 top vardı.

Barbaros, Preveze Limanı'nda idi. 120 parça gemisi, 20.000 levendi, 800 topu vardı. Tarih 27 eylül 1538 idi. Andrea Dorya, Barbaros'un bu kadar küçük bir donanma ile kendisini açık denizde karşılayabileceğine inanmıyor ve onun limanda kalıp kara savaşına sığınacağını umuyordu. Fakat öyle olmadı. Barbaros, Andrea Dorya 'nın çoğunluğunu ağır kadırgaların oluşturduğunu ve bu lenduhâ gemilerin rüzgârsız kalınca denizin ortasında çakılıp kalacağını biliyordu. Havayı kolladı ve rüzgârın duracağı saatlere yakın açık denizde savaşı kabul etti.

Karşılıklı top atışlarıyla iki donanma birbirlerine yaklaştılar. Barbaros, kürek gücüne dayalı hafif çektirilerini Dorya'nın üstüne sürdü. Rüzgâr durunca, çektiriler, başlıca Haçlı donanmasının küreklerini biçtiler. Akdeniz, suların üstü çıra gibi yanan gemilerle bir anda doldu. Düşman gemilerin bir bölümü yanıyor, bir bölümü yerinde mıhlanmış duruyordu. Andrea Dorya ve bazı gemiler güçlükle yüzgeri olup kaçmayı başarabildiler. Tarihin en büyük ve en görkemli deniz savaşı, Barbaros'un zaferiyle sonuçlanmıştı. Avrupa yas içinde, Osmanlı ülkesi şenlik içindeydi.

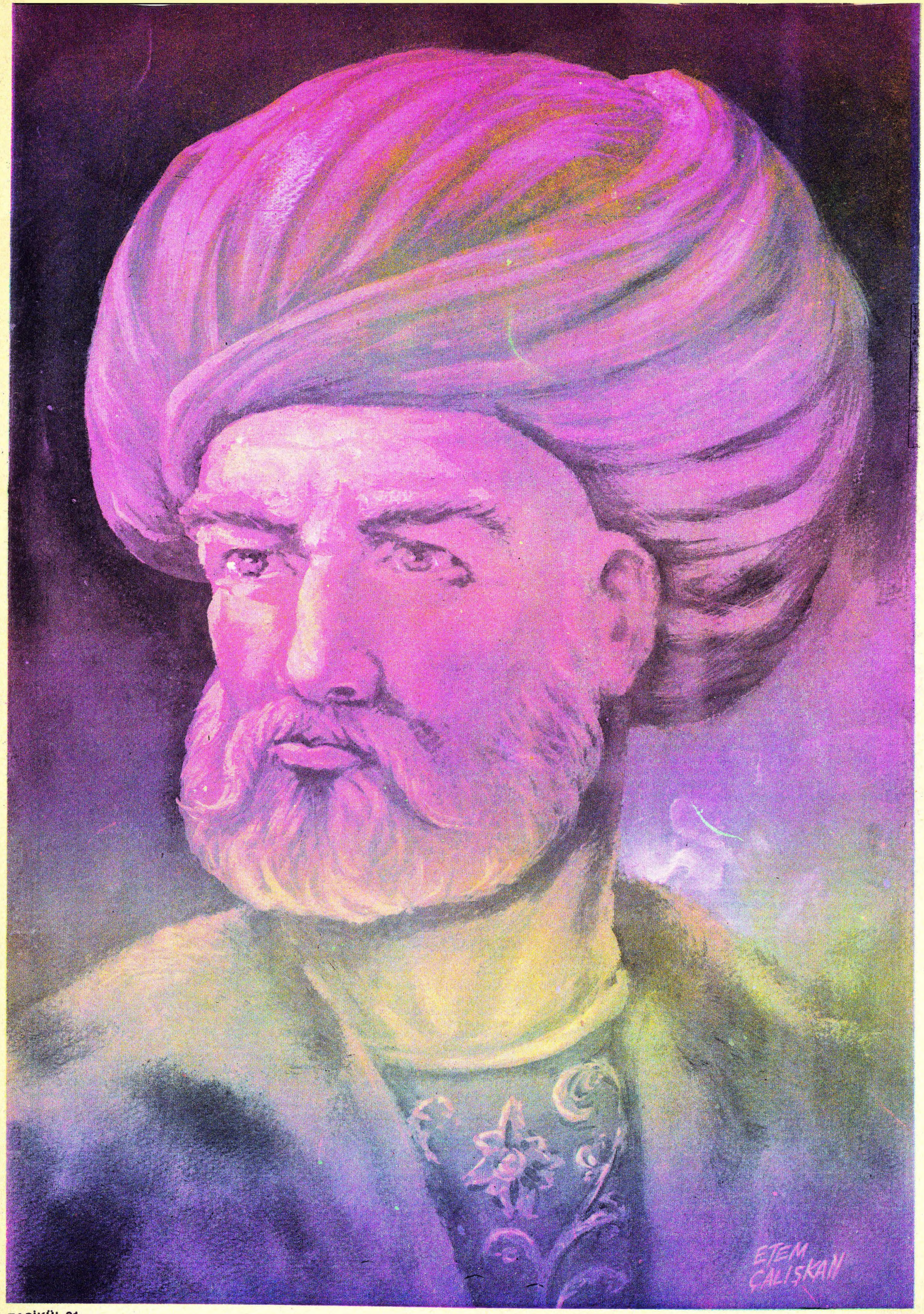
ETEM
ÇALIŞKAN

KASIM AĞA

(1570?-1660)

ASIL adı, Mehmet Kasım... 90 yaşına kadar yaşadığı için, son yıllarda Koca Kasım Ağa diye bilinirdi. Mesleği mimar, işi, politika... Şehir inşaatı ile uğraşacağına, devlet inşası ile uğraşmış, bazan el üstünde tutulmuş, bazen sürülüp gözden düşmüş, fırsat ele geçince, dünya malını arttırır, sürgün edilince, elinde avucundakini kaybeder, maceralarla geçmiş bir hayat...

Doğum yeri, Arnavutluk'ta Berat veya Avlonya olmak ihtimali var. Devşirmeye alınmış, Acemioğlanlar arasında saraya girmiş daha sonra Saray-ı Hümayun'a alınarak Hasbahçe Gülamları arasına katılmıştır. Mimarlığı, burada öğrendi. Hassa mimarları arasında adına ilk kez, 1597 yılında Valide hamamının onarılması sırasında raslandı. Buna göre, Kasım Ağa'nın 1570 yılı civarında doğması gerekir. Bu yüzden doğum tarihi böyle kabul edilmiştir.

Hayatını politikaya koyduğu ve mesleği ile çok az uğraştığı için, mimarlıkta fazla eser vermemiştir. 1623'de başmimar olan Kasım Ağa'nın en güzel eseri, Topkapı Sarayı'ndaki Sepetçiler kasrıdır. Bundan başka birçok eserin yapımını üstlenmiş ve yapmıştır. Bir ara da Yeni Cami'nin inşaatına ilgi göstermişti. Fakat şöhreti o kadar büyüktü ki, birçok kişiler, Yeni Cami'yi , Kasım Ağa'nın eseri sanırlar. Oysa bu caminin planlarını Davut Ağa yapmış ve inşaatın başlamasından kısa bir süre sonra ölmüş olduğundan, bundan sonraki inşaatı Dalkılıç Ahmet Çavuş yürütmüştür.

EVLER YIKILDI, İNŞAATA BAŞLANDI,

ŞİMDİ Yeni Cami'nin bulunduğu bölge, 17'nci yüzyılda Yahudi Mahallesi idi. Bekâr odaları da burada olduğundan, haşarat yeri sayılır, her türlü yolsuzluk, buralarda işlenirdi. İkinci Murad'ın eşi Safiye Sultan, bir gün buralarını gezerken, İstanbul'un bu güzel kıyısını imar etmek istemiş ve burada bir cami ve külliyesi yapmayı kararlaştırmıştı. Evler yıkıldı, bekâr odaları kaldırıldı ve inşaata başlandı. Fakat bu sırada 2'nci Mahmut öldüğü için, Safiye Sultan eski saraya alınmış ve inşaat durmuştur. Aradan 65 yıl geçmiş, Avcı Sultan Mehmet'in annesi Turhan Sultan, yangın yerini gezerken yarım kalan cami inşaatını görmüş ve kendi kesesinden yapımını sürdürmek için çalışmaları başlatmıştır. Cami mimarlığına bu sefer Hacı Mustafa Ağa getirilmiş ve bu mimar tarafından bitirilmiştir. Görülüyor ki, Yeni Cami ile Başmimar Kasım Ağa'nın doğrudan bir ilişiği yoktur. Fakat ünü yaygın olduğu için, bu eser de kendisine bağlanmıştır.

Kasım Ağa'nın yıldızı, Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın sadrazam olması ile parlar. Kara Mustafa Paşa, Kasım Ağa'nın hemşehrisi idi. Sadrazam olmasından önce de dostlukları vardı. Bu yakınlıktan yararlanarak bazı tayinlerde, devlet hizmetlerinde söz sahibi olmuş ve bazı söylentilere göre, hayli de servet edinmişti. Fakat daha sonra Kara Mustafa Paşa'nın idamı, Kasım Ağa'yı güç duruma düşürdü. Kayd-ı hayat şartı ile getirilen başmimarlıktan azledildi. Bütün serveti müsadere olundu ve kendisi Gelibolu'ya sürüldü.

ARTIK YENİDEN POLİTİKA OTURMUŞTU

FAKAT Kasım Ağa, tozlanan yıldızını yeniden parlatmakta gecikmedi. Sürgünde bulunduğu sıralarda, sarayda nüfuzu olan Cinci Hüseyin Efendi ile yakın ilişki kurdu ve bu yoldan, kendisini bağışlattı. Bir buçuk yıl sonra İstanbul'a döndüğü zaman, kendisini yeniden başmimarlığa getirecek atamayı, fazla zahmet çekmeden sağladı. (1645). Artık yeniden politika tezgâhına oturmuştu, Yaşı, yetmiş beşe ulaşmıştı. Kendisi için bir isteği kalmamıştı ama, damadı Surnazen Mustafa Ağa'yı Rumeli Beylerbeyliği'ne getirmeyi aklına koydu ve bunu hemşehrisi ve Kul Kethüdası Bektaş Ağa yolu ile başardı.

Kasım Ağa, Saray başmimarı idi ama, gözünü, Valide Sultan Kethüdalığı'na dikmişti. Kösem Sultan'a bu dileğini açıkladı, Valide Sultan kabul etmedi. Ama Kasım Ağa, politikada zamanın değerini çok iyi biliyordu. Bir kenara çekilip bekledi ve Turhan Sultan, Valide Sultanlığa geçince, Kethüdalığı da ele geçirdi.

O SIRADA DEVLET ANARŞİ İÇİNDE YÜZÜYORDU

KULLANDIĞI sarayiçi politikası onu bir iki tökezlemeden sonra— istediği yere getirmişti. Şimdi Kasım Ağa, sadece durumunu korumaya çalışıyor ve iyi bir müşavir olmaya dikkat ediyordu. Kasım Ağa'nın arkalaması ile damadı Surnazen Mustafa Ağa, paşa olmuş, önemli mevkilere yükselmişti. Devlette iyi bir yer sağlamak isteyenler, Kasım Ağa'ya yanaşıyorlar,onun yardımı ile isteklerine ulaşıyorlardı. Bazı kimseleri istediği yere getirmesi demek, bazı kimselerin de yerlerinden olmaları demek olduğundan, çevresindeki düşmanlık çemberi de gittikçe daralıyordu.

O sıralar, devlet, anarşi içinde yüzüyordu. Anadolu'da huzur kalmamıştı. Ordu bozulmuştu. Saray sıkıntı içinde idi. Kasım Ağa yeniden harekete geçti ve ülkeyi içinde bulunduğu dertlerden kurtaracak tek insanın, hemşehrisi Köprülü Mehmet Paşa olduğunu Turhan Sultan'a ulaştırdı.

Bu tavsiye, bardağı taşıran damla oldu. 1622'de Valide Sultan Kethüdalığı'ndan alındı, malı mülkü yeniden müsadere edildi, önce Yedikule Zindanı'na atıldıktan sonra, Kıbrıs'a sürüldü. Ama çok geçmeden, Kasım Ağa'nın tavsiye ettiği Köprülü 'nün gerçekten bu işi başaracak tek adam olduğu anlaşılmış ve sadrazamlığa getirilmişti. Valide Sultan Kasım Ağa'yı bağışladı ve İstanbul'a dönmesine izin verdi. Dönüşünden kısa bir süre sonra 1660'da İstanbul'da ölmüştür.

RESMİ ARKA SAYFADA

KASIM AĞA

NEF'İ

(1572-1635)

KASİDE denen ve ustalık isteyen Divan kalıbını en iyi kullanan şairin Nef'i olduğunda bütün edebiyatçılar birleşirler. Hiciv yazdığı zaman, mısralar neşter gibidir. Kaside yazdığı zaman, mısralar, haşmet ve saltanat doludur. Aşkı, mitolojik imajlarla anlatır. Savaşı anlatan satırlarında, cengin bütün gümbürtülerini, düşen kellelerin bütün dehşetini, yenmenin göklere sığmayan sevinci ile, yenilginin çamurlu homurtusunu duyarsınız... Velhasıl Nef'i, her kasidesine, her gazeline, bir başka orkestra ile girer ve şiiri, çok sesli bir müsikî haline getirir.

1572'de Hasankale'de doğdu... Mehmet Bey'in oğludur. Mehmet Bey, Kırım hanlarının maiyetinde bulunuyordu. Bu sebeple Kırım Hanı Canbeygiray'a oğlunu tanıştırmış ve Canbeygiray'dan oğlu için, Kuyucu Murad'a hitap eden bir tavsiye almıştır. Bu tasviye mektubunu Kuyucu Murad'a veren Nef'i, İstanbul'a gönlendirmişti.

KASİDELERİ BÜYÜK İLGİ GÖRDÜ

NEF'İ İstanbul'a geldiği yıllarda iyi şiir yazıyordu. Nitekim ilk hamisi Kuyucu Murad'a, daha sonra, zamanın sadrazamı Nasuh Paşa'ya kasideler yazmıştır. Padişah, Birinci Ahmet idi. Birinci Ahmet de şiirler yazıyor ve "Bahtî" takma adını kullanıyordu. Nef'i'nin padişaha takdim ettiği kasideler büyük ilgi görmüş, atiyelere, ihsanlara yol açmıştır.

Nef'i'nin şiir sanatındaki ünü, kısa bir sürede, bütün Osmanlı ülkesine yayıldı. İstanbullu şairler tarafından kıskanılıyor ve padişahın iltifatları çevresine dost kadar, düşman da topluyordu. Birinci Ahmet ölünce, yerine Birinci Mustafa, onun halli ile de İkinci Osman geçti. İkinci Osman da şairdi. Bu sefer Nef'i, yeni padişaha da kasideler sunmaya başladı. Divanı'nın en kıymetli kasidesi olarak bilinen:

"Aferin ey rûzigârın şehsuvar-ı safderi
Arşa as şimdengeru tiğ-i süreyya cevheri"

beytiyle başlayan kasidesini Sultan İkinci Osman'ın Lehistan seferi için yazmıştır.

PADİŞAH'IN HOŞLANMADIĞI KİŞİLERİ HİCVEDİYORDU

NEF'İ, Dördüncü Murad zamanında en saltanatlı günlerini yaşadı. Saraya yerleşmiş padişahın müsahipleri arasına girmişti. Tantanalı yaşamayı, tantanalı konuşmayı, tantanalı yazmayı seviyordu. Saray da onun bu isteklerine uygun yerdi. Üstelik Dördüncü Murad da iyi şiir yazıyor ve Nef'i'nin şiirlerini hayranlıkla okuyordu. Nef'i, padişahın bulunduğu bazı meclislerde gümbürtülü şiirlerini gümbürtülü sesiyle okuyor, insanlar alıyor, ya da neşter gibi cümlelerle padişahın hoşlanmadığı kişileri hicvederek alkış topluyordu.

Nef'i, çağı yozlaştıran bazı devlet adamlarını hicvetmiş ve bunları, "Siham-kaza" adlı bir kitapta toplamışlar. Türkçesi, kaza yıldırımı anlamına gelen bu kitabı bir gün padişah okurken, çevresine bir yıldırım düşmüş, bundan bir uğursuzluk sezen Dördüncü Murad, Nef'i'nin hiciv yapmasını yasaklamıştı. Nef'i, bu yasağa çük üzüldü ama, kabul etti. Bu haleti ruhiyesini yazdığı şu beytinde görmek mümkündür:

"Bugünden ahdım olsun, kimseyi hicvetmeyim, illâ
Ger icazet verseydin, hicv ederdi bahtı nâsazı..."

Ama Nef'i yine dayanamadı ve Bayrampaşa için bir hiciv yazdı. Dördüncü Murad, bunu haber aldığı zaman, Nef'i'yi huzuna çağırıp, hicviyenin kendisi tarafından yazılıp yazılmadığını sordu. Nef'i'nin öyle bir üslubu vardı ki, "yazmadım" dese bile, onun yazdığı belli olurdu. Padişaha baş eğip, kendisinin yazdığını söyledi. Öfke içindeki padişah, boynunun vurulmasını buyurdu. 1965 yılının 27 ocak kışında, kar bütün İstanbul'u örterken, boğularak öldürüldü ve cesedi denize atıldı.

Nef'i, Divan edebiyatımızın, mısralarına, Wagner musikisî koyan yaman bir şairimizdir. İran edebiyatından gelen abartılmış imajları büyük ustalıkla kullanmış, aşk şiirerinibile kendisine has bir musikî ile doldurmuştur.

"Kavs-ı ebrusunu kursa, yıkılır tak-ı felek,
Tir-i müjgânını atsa, titirer cay-ı adem..."

Sevgilisi, her hangi bir şeyden sinirlenip kaşını kaldırsa, gök kubbe (evren) yıkılırmış!.. Kirpiğinin okunu atsa, yokluk ülkesi titrermiş!..

Bir gazelinin ilk dört satırı, musikimizin piri sayı'an Itri Efendi tarafından bestelenmiş ve bu beste günümüze kadar gelmiştir:

"Tuti-i mucize gûyem ne desem laf değil
Çerh ile söyleşemem, âyinesi saf değil
Ehl-i dildir diyemem sinesi saf olmayana
Ehl-i dil, birbirini bilmemek insaf değil!.."

"Bir papağanım amà, herkesin söyleyemeyeceğini söyleyen bir papağan. Zemane ile söyleşemem, çünkü yürekleri temiz değildir. Yüreği temiz olmayana gönül adamıdır diyemem. Gönül adamlarının birbirlerini bilmemeleri olacak iş değil..."

Hayyamane beyitleri çoktur:

"Zahit bize peymane yeter sanma tehi-dest
Lazım mı hemen suphe-i mercan elimizde."

"Ey sofu!.. Bizi eli boş belleme... Elimizdeki kadeh bize yeter. Hep elimizde mercan tesbih olacak değil ya!.."

Nef'i, çağını süslemiş, zenginleştirmiş bir sanatçımızdır.

KÖPRÜLÜ MEHMET PAŞA

(1575-1661)

OSMANLI devleti, kuruluşunda çağın sorunlarına bir cevap getirmemiş olsaydı, derin temeller üzerinde oturamaz, en küçük sarsıntılarda, yıkılıp giderdi. Nitekim, kılıç gücüne dayanan bütün imparatorluklar, kuruluşunun üstünden yüz yıl bile geçmeden çöküp gitmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun 600 yıl ayakta kalması, çük kötü şartlar içine düştüğü halde çökmemesi, sarsıntıları kolay atlatması, kuruluşundaki fikir temellerinin sağlamlığına işarettir.

Köprülü Mehmet Paşa'nın sadrazamlık görevini yüklendiği padişah Dördüncü Mehmet dönemi, bir imparatorluğun çökmesi için gerekli bütün şartların bir araya geldiği dönemlerden biridir. Sarayda kadınlar saltanatı almış yürümüş, Kösem Sultan, Turhan Sultan gibi, padişah anaları, devleti yönetir yere gelmişlerdi. Saray, Bizans'a rahmet okutan entrikalar içinde çalkalanıyordu. Bütün devlet mevkileri, para ile satın alınır hale gelmişti. Bir valilik, bir kadılık hatta bir vezirlik, bir altın fazla verenin üstünde kalıyordu. Anadolu, isyanlarla kaynıyor, düşman donanmaları, Çanakkale Boğazı'nı kapamışlar, dışarıya kuş uçurtmuyordu. Hazine tamtakırdı. Yedi yılda 15 sadrazam değişmiş, hiçbiri de en küçük bir hizmet görememişlerdi. Osmanlı İmparatorluğu sallanıyordu...

İşte tam bu sırada, geçmişinde büyük başarılar olmayan, üstelik yaşlı ve okuryazarlığı hafif bir Osmanlı, Köprülü Mehmet paşa sadrazam oluyor, beş yıl gibi çok kısa bir zaman parçasında imparatorluğu derleyip topluyor, isyanları bastırıyor, maliyeyi düzeltiyor, düşman donanmasını kovup Çanakkale Boğazı'nı açıyor, baş kaldıran Erdel Beyi'nin haddini bildiriyordu. Bütün bu işleri başaran Köprülü Mehmet Paşa, elbette iyi bir sadrazamdı. Fakat imparatorluğun fikir temelleri sağlam olmasaydı, daha ehliyetli bir sadrazam bile olsa, yıkıntının altında ezilir giderdi.

KÖPRÜLÜ Mehmet Paşa, 1575'de Berat'ın Ruznik kasabasında dünyaya geldi. Gençliğinde İstanbul'a gelip saray hizmetine girdi. Sarayda bulduğu hizmet aşçı yamaklığı idi. Bu sırada Hassa Odalı Hüsrev Ağa'ya yamandı. Onunla beraber mevkiini yükseltiyor ve devletin önemli görevlerine atanıyordu. Boşnak Hüsrev Paşa 1628'de sadrazam olunca, Mehmet'in de bahtı parlamaya başladı. Hazinedar, olmuştu. Daha sonra İntisap ağalığından, voyvodalıklarda, silahdar bölüğü ağalığında, Çorum Sancak Beyliği'nde bulundu. Sultan Zade Mehmet Paşa sadrazam olunca da Beylerbeylik pâyesi ile Trabzon valiliğine atandı.

Köprülü Mehmet Paşa'nın 30 yıl süren bu hizmet süresinde birçok defalar azledildi, gözden düştü, tekrar itibara kavuşup devlet hizmetine döndü.

ÇEŞİTLİ ENTRİKALAR YAPIYOR, ÇEVRESİNİ UYUTUYORDU

1656 yılında Osmanlı İmparatorluğu, yukarıda tablosunu çizdiğim amansız günlerini yaşıyordu. Köprülü Mehmet Paşa, İstanbul'a geldi. Sarayda dostları vardı. Bu arada Valide Sultan'ın kethüdalığını yapan Kasım Ağa, hemşehrisi idi. Onu buldu, danıştı, görüştü. Bütün bu karman çorman işlerin içinden çıkabileceğine inanıyor, kendisine güveniyordu. Kasım Ağa Turhan Sultan'a, devleti içine düştüğü dar yerden çıkaracak tek sadrazamın ancak Köprülü Mehmet Paşa olduğunu söyledi.

Bu sırada sadrazam, Boynu eğri Mehmet Paşa idi. Mehmet Paşa, başarısız, âciz bir sadrazamdı ama, bir takım entrikalara aklı yatıyor, çevresini uyutmasını biliyor, kesesini dolduruyordu. Köprülü Mehmet Paşa'nın adı sarayda konuşulmaya başlayınca, sadrazam hemen kendisine Trablusşam valiliğini vererek İstanbul'dan uzaklaştırmanın çaresini aradı. Fakat Köprülü, ayağını sürüdü, işi hafiften aldı ve saraydaki girişimlerinden bir sonuç beklemeyi tercih etti.

Boynu eğri Mehmet Paşa, kendisine görev verildiği halde ayağını sürüyen Köprülü'den iyice huylandı ve "Fesat ile meşguldur, vücudu muzırdır" diye ortadan kaldırmayı bile düşündüğü günlerde Valide Sultan, Köprülü Mehmet Paşa'yı saraya davet etti. Konuştu. Köprülü, bütün güçlükleri ortadan kaldıracağını kesin olarak vaad ediyor, ancak bazı şartlar ileri sürüyordu. Şartları, padişah isteklerini kabul edecek, kendi seçtiği insanlarla çalışacak, müstakil olacak ve kendisi hakkında söylenecekleree kulak asılmayacaktı.

Dördüncü Mehmet Köprülü'nün şartlarını kabul etti: "Göreyim seni, nice edersin" diyerek mührünü kendisine teslim etti.

MALİYEYİ PRATİK YOLDAN DÜZENLEDİ

KÖPRÜLÜ Mehmet Paşa'nın sadrazam olduğu işitilince, bir sürü lâf ortalığı kapladı. Kimi cahil olduğunu, kimi adının bile duyulmadığını, kimi ihtiyar ve beceriksiz olduğu söylüyor, Vah devletin bu haline" diye dizler dövülüyordu.

Köprülü, bütün gürültüleri, kanlı bir adaletle bastırdı. Anadolu'da türemiş eşkiyayı, yüzbulmuş derebeylerini, başkaldırmış azınlıkları yumruğu altında ezdi. Maliyeyi, pratik yollardan hareket ederek düzenledi ve güçlendirdi. Çanakkale Boğazı'nı tıkayan Haçlı donanmasını perişan ederek püskürttü ve boğazları açtı. Yeniçeri ocağını bir güzel temizledi. Bazı uygunsuzların kafalarını keserek yeniçerileri düzene soktu ve Erdel üzerine bir ordu ile yürüdü. Erdel, bu yaman Başvezir karşısında amana gelmişti. Bir anlaşma imzalayarak İstanbul'a döndü.

Bütün bu başarılardan sonra, onun vaktiyle aleyhinde bulunanlar bile, şimdi onu över olmuşlardı. Fakat ihtiyar vezir de yorgun düşmüştü. Hastalandı. Kendisinden sonra kimin sadrazam olmasının uygun olacağını soran Padişah'a, oğlu Mustafa Fazıl Paşa'yı tavsiye etti. 1661 yılında Edirne'de öldü. İstanbul Çemberlitaş'taki türbesine gömüldü. Büyük hizmetler etmiş bir Osmanlı sadrazamdır...

RESMİ ARKA SAYFADA

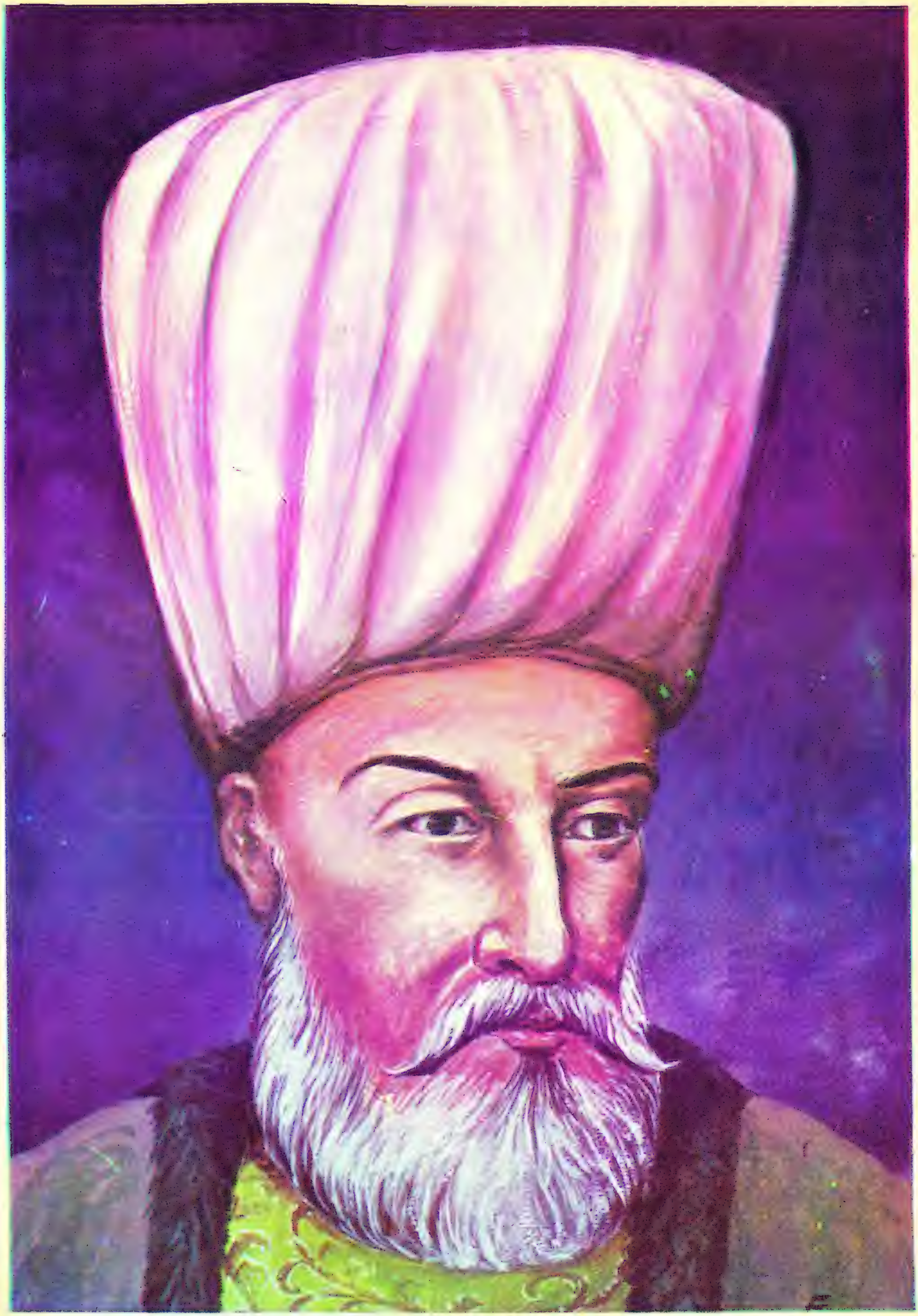

KÖPRÜLÜ MEHMET PAŞA
(1575—1661)

TİRYAKİ HASAN PAŞA

(? - 1611)

KİMİN oğlu olduğu, nerede ve ne zaman doğduğu hiç belli değil. Afyona düşkünlüğü bilindiğinden adı Tiryaki Hasan Paşa olmuştur.

Enderun'da yetişti. Uzun süre saray çevresinde görev aldı. Sonradan dış görevlere verildi. En uzun kaldığı görev, Zegetuvar Beylerbeyliğidir. Burada sürekli olarak 20 yıl kaldı. Macaristan'ı ve Batılıları çok iyi tanımıştı. Palangalardaki hayatı iyi biliyordu. Osmanlılar, belki de bu yüzden uzun yıllar Hasan Paşa'yı hep sınırboyu valiliklerinde bulundurdular. 1594'de Bosna Valiliği'ne atandı. Kısa bir zaman sonra da Kanije muhafızlığına getirildi.

Kanije Macaristan'ın 5 sancağını birleştiren bir genel valiliğin merkezi idi. berkitilmiş kalesi ile, Batı'dan gelecek akınları göğüslüyordu. Bu yüzden, Batı sınır hayatını çok iyi bilen Hasan Paşa, bu valiliğe getirilmişti. Fakat getirilişinin üstünden pek bir şey geçmeden Almanlar, yanlarına Macarları da alarak 100.000 kişilik bir ordu ile Kanije üzerine yürüdüler. Yanlarında, 47 ağır top taşıyorlardı. Kanije'yi kuşattılar.

KALEDE NE YIYECEK NE DE BARUT VARDI

TİRYAKİ Hasan Paşa, gafil avlanmıştı. Kalede ne yeterli kadar yiyecek, ne de barut vardı. Almanlar, her gün kalelere bir iki bin gülle savuruyorlar, Hasan Paşa açılan gedikleri örüyor ve karşılık veriyordu. Kaledeki bütün asker 3000 kadardı. Kış bastırmıştı. İstanbul'dan yardım gelmesi olanaksızdı. Hasan Paşa'nın da kalede 100 kadar topu vardı ama, barutu çok azdı. Nitekim bir an geldi barut da tükendi.

Hasan Paşa kalede barut yapmanın çarelerini aramaya başladı. Buldu da... 5. bölüğün ağası Ahmet Ağa, barut yapmasını biliyordu. Gerekli maddeler bulundu ve barut yapımı başladı. Fakat bu da yetmedi. Çünkü bir süre sonra yiyecek de tükenecek ve kaledekiler aç kalacaklardı. Fakat Hasan Paşa, kurnazlık ediyor, geceleri kale dışına saldığı adamları ile, ölülerin ceplerine mektuplar koyduruyor, bu mektuplarda güya büyük bir ordu ile Hasan Paşa'nın imdadına gelen sadrazama bilgi veriyordu. Düşmanın eline geçen bu mektuplar, kale dışındakilerin moralini bozdu, çünkü mektuplara göre, kalede bol yiyecek vardı ve bitmez tükenmez barutları ile yıllarca dayanabileceklerdi.

Yüzbinlik ordunun başındaki Arşidük Ferdinant, kendi askerini heveslendirmek için, kalenin yakında düşeceğini söylüyor ve Hasan Paşa'nın kellesini getirene, Kırk köyünü bağışlayacağını ilân ettiriyordu. İçerdekiler başka sıkıntı içinde, dışardakiler, başka sıkıntı içindeydiler. Çünkü Almanlarla kuşatmaya katılmış bulunan Macarlar, Türklere karşı dövüşmek istemiyorlar, silahlarını gelişigüzel boşaltıyorlar ve Almanları çileden çıkarıyorlardı.

Yetmiş üç günlük kuşatmadan sonra, Hasan Paşa'nın dayanacak tarafı kalmadı. Çünkü yiyecek de bitiyor ve barut yapmak için malzeme bulamıyorlardı. Tiryaki Hasan Paşa, son oyununu hazırladı. Düşmana yakalattığı son mektubunda, sadrazamın çok yakınlara geldiğinden ötürü duyduğu memnuniyeti bildirdi. Arşidük, tedirgin günler geçirmeye başladı.

18 kasım 1601 gecesi, Hasan Paşa bir baskın hareketi düzenledi. Birkaç bin kişiden ibaret kuvvetlerini, iyice hazırladı ve bir anda kale kapılarını açarak düşman üzerine saldırdı. Bir yandan da mehter takımı, gökleri dolduran davul sesleri ile cehennemî bir gürültü koparmıştı. Mehter seslerine, Allah Allah sesleri karışıyor, bu gürültü ile uykularından uyanan Almanlar, başta Arşidükleri olduğu halde, atlarına atlayıp kaçıyorlardı. Çünkü beklenen serdarı âzamın ordusunun yetiştiği mehterden belli idi!

Akıncı taburu Komutanı Kara Ömer Bey, bir avuç atlısı ile düşmanın peşine düştü. 18.000 kelle uçurulmuştu. Arşidükün karargâhı, olduğu gibi ele geçti. Tiryaki Hasan Paşa, Arşidük'ün çadırında altın ve gümüşten iki taht ve 12 kürsü buldu. Ordunun hazinesi ve mücevherlerini götürememişlerdi. Alman müttefik ordusu, bu savaşı 80.000 ölü ile kapattı. 47 top, 14.000 tüfek ele geçirilmişti. Artık Hasan Paşa'nın, yıllarca dayanacak malzemesi vardı.

HASAN PAŞA, ZEKASI VE ÇABUK KARAR VERMESİYLE TANINMIŞTI

HABER İstanbul'da padişaha ulaştığı zaman, III. Mehmet, son derece memnun oldu. Tiryaki Hasan Paşa'ya mareşallik rütbesini vermekle kalmadı, mücevherli bir kılıçla, yine mücevherli 3 at takımı gönderdi ve savaşta yararlığı görülen Kara Ömer Beyi, tümgeneralllik rütbesi ile, Beç Valiliği'ni verdi. Tiryaki Hasan Paşa, zekâsı, cesareti, keskin kavrayışı ve çabuk karar verme yeteneği ile tanınmış bir Türk komutanıdır. Bulunduğu bütün görevlerde bu hassalarını iyi kullanmış, yenilgi görmeden uzun yıllar yaşamıştır. Kanije'den sonra Bosna Valiliği'ne, oradan da Rumeli Valiliği'ne gönderildi. Celâli eşkiyâlarından Canbulat'ın üstüne düzenlenen ordunun komutanlığına yine Hasan Paşa getirilmiş ve bu işi de başarı ile sonuçlandırmıştır.

Yeniden Budin Valiliği'ne tayin edildi. Bu görevi sırasında hayata gözlerini yumdu. (1611)

RESMİ ARKA SAYFADA

TİRYAKİ HASAN PAŞA

ŞAH CİHAN

(1593-1666)

TİMUROĞULLARI hanedanın Hindistan'daki 5. hükümdarıdır. Babası, Cihangir Selim Şah, dedesi Ekber Şahtır'tır, Lâhur'da 1593'de doğdu. İyi bir öğretim görü. Zamanın en ünlü bilginleri kendisine ders verdiler İyi ok atar,iyi atabiner iyi bir edebiyat ve musiki bilgisi vardı.

Daha genç denilecek çağlarında Dekkan ve Gucarat'da genel valilik yaptı. Genel valiliği sırasında bu şehirleri imar etti. İncemiş zevkiyle yaptırdığı binalar, bugün de Hindistan'da Türk mimarisinin sanat eserleri olarak hayranlıkla seyredilir.

1637'DE TİBET ÜZERİNE BİR SEFER DÜZENLEDİ

BABASI Cihangir Selim Şah ölünce, tahta geçti.Devlet işlerindeki büyük tecrübesi ile, kısa bir zamanda halk tarafından çok sevildi İmparatorluğu güçlendirmek ve son zamanlarda komşu devletlerin başlayan saldırılarını durdurmak için, Özbek Türkleri üzerine bir sefer düzenledi. Özbekleri, Afganistan'dan çıkardıktan sonra, geri döndü ve Güney Hindistan'daki Nizam-Şah devleti üzerine yürüdü. (1631) Şah Cihan'ın üstün güçleri karşısında Nizam-Şah, Timuroğullarının egemenliğini tanıdı ve onların hâkimiyetleri altına girdi. 1633'de tamamen imparatorluğa katılmışlar ve Şah Cihan devletinin sınırlarını Güney Hindistan'a kadar genişletmişlerdir.

Güney Hindistan'da Nizam Şah devletinin dışında da Türk şahlıkları ve krallıkları vardı: Kutb-Şah krallığı ile Adil-Şah imparatorluğu... Cihan Şah, Nizam Şah'ın topraklarını keni ülkesine kattıktan sonra Kutb-Şah'a, oradan da Adil-Şah'a sarktı. Her ikisini de yendikten sonra, bu ülkeleri kendi egemenliğine bağladı.

1637'de Tibet üzerine bir sefer düzenledi. Tibet'i ele geçirdi ve İmparatorluk sınırlarını böylece Doğuya doğru genişletti. Batıda Şah Cihan için, İran gailesi vardı. Türk Safevi imparatorluğu, Kandehar'a saldırmış ve bu eski şehirlerini geri almıştılar. Bu sefer Şah Cihan, İran üzerine bir sefer düzenledi. Safevi orduıarın bozup perişan etti,. Kandehar'ı geri aldı. Böylece, batıda bozulmaya yüz tutan devlet prestijini yeniden kurdu ve morali yükseltti (1637)

1639'da Şah Cihan, Kâbil'e geldi. Ne yapacağı bilinmiyordu. Atalarının ülkesi olan Türkistan üzerine sefer yapabilir ve orada kurulmuş Türk devletlerini ezebilirdi... Nitekim Özbekler, büyük telaşa düştüler, hazırlıklara giriştiler. Fakat Şah Cihan, kendi soyundan sayılan Özbeklerle, arasını bozmak istemedi ve geldiği gibi sessizce Agra'ya döndü..

1647'de Özbekler, Belh'i, bir hucumla geri aldılar. Bunu, Safevilerin Kandehara saldırısı izledi. Şah Cihan'ı rahat bırakmıyorlardı, karşılık vermesi gerekliydi. Tekrar Kâbil'e geldi ve 110.000 kişilik bir ordu ile İran üzerine saldırdı. İran ordusu yenilmiş, zaferi Şah Cihan kazanmıştı ama, Kanderharı geri alamadı. (1652)

Bu sırada Kutb-Şah krallığı harekete geçmişti... Savaşlar iki yıl sürdü: (1655-1656) Şah Cihan, Haydarabadı tekrar geri aldı. Fakat bu Türk krallığının bağımsızlığına dokunmadı.

OĞLU İLE TUTUŞTUĞU SAVAŞI KAYBETTİ

ŞAH Cihan artık hem yaşlanmış, hem hastalanmıştı. Savaşlara katılamıyor, ordularının yendiği düşmanlarına bile merhamet edip onları bağışlıyordu. Bu ve benzeri olaylar, hem halk arasında, hem oğulları arasına tartışılmaya başlandı. Ve oğulları, tahtı ele geçirmek için kavgaya tutuştular. Şah Cihan, bu kavgaların önüne geçmek için boşuna yoruldu. Oğlu Evrengzip Alemdar Mirza, kardeşlerini yenmiş, ortadan kaldırmış, babasına dönmüştü. Oğlu ile tutuştuğu savaşı kaybetti ve tahttan indirildi. (1658)

Şah Cihan'ın bundan sonraki hayatı acıklıdır. 7.5 yıl, Agra Sarayı'nda gözaltında vasadı ve öldü Öldüğü zaman, sevgili eşi Bâdşâh Begim için yaptırdığı şaheser türbeye, "Tac Mahal"e gömüldü. (1666)

TAÇ-MAHAL'IN YAPILMASI İÇİN ELİNDEN GELENİ YAPTI.

ŞAH Cihan'ın Hindistan İmparatorluğu, Batıda kurulmuş Osmanlı İmparatorlunun en güçlü zamanlarına rastlar. Nitekim Osmanlı hükümdarları, Hindistan'ı elinde bulunduran bu hükümdar ile yakından ilgilenmişler ve ona destek olmaya çalışmışlardır. Sevgili eşi Bâdşâh-Begim'e yaptırdığı Tac-Mahal'in inşası için, Osmanlı hükümarları en kıymetli nakkaşlarını, mimarlarını, ustalarını göndermişler ve bu büyük eserin kusursuz ortaya çıkmasın yardımcı olmuşlardır.

Timuroğullarının Hindistan hükümdarlığı, Şah Cihan döneminde en yüksek sanat ve bilgi seviyesine ulaşmıştır. Günün her saatinde ayrı bir renge bürünen, dünyanın en büyük eserlerinden biri olan Tac-Mahal'den başka, bir çok cami,medrese, sebil, kervansaray hep Şah Cihan döneminin kıymetli eserlerindendir. Tac-Mahal'in 50 milyon altına çıktığı hesaplanıyor. Şah-Cihan'ın tahtındaki mücevherlerin kıymeti de 50 milyon altın değerinde idi. Şah Cihan'ın Agra Sarayı, şairler, sanatkârlar, bilginlerle dolup taşıyordu. Bu çağ, Çin sınırından Orta Avrupa'ya kadar bütün toprakların Türk imparatorluklarının elinde bulunduğu bahtlı bir dönemdir.

RESMİ ARKA SAYFADA

Sah cihan

GEDİK AHMET PAŞA

(? - 1482)

SADRAZAM...Serdar...Vezir...Fatih döneminin ünlü bir devlet adamı... Enderun'dan yetişmiştir. Nereli olduğu, kaç yılında doğduğu bilinmez. Acemi oğlanlar arasında saraya alınmış, sonradan sadrazamlığa kadar yükselmiştir.

1461'de kendisini, Anadolu Beylerbeyi olarak görüyoruz. Aynı yıl Padişahla birlikte Akkoyunlulara ve Karaman'a karşı sefere katılmıştır. Karaman Valiliği'ne atanan Şehzade Mustafa'ya Atabey, yani akıl hocası tayin edilmiştir. (1469) Çok geçmeden, Eğriboz'un alınmasında gösterdiği yararlık yüzünden vezirliğe yükseltildi.

Osmanlılarla Uzun Hasan arasında yapılan Otlukbeli Savaşı'nda, Şehzade Beyazıt komutasındaki sağ kanatta yaman bir savaş ustası olduğunu ortaya koymuş ve Sarayın dikkatlerini üzerinde toplamıştır. Bu sırada, Napoli donanması ve Papa'nın yardımı ile Karamanoğlu Pir Ahmet ve Kasım Beylerin İçel bölgesinde egemen olmaları üzerine, Mustafa Çelebi ile birlikte Gedik Ahmet Paşa, buralarını yeniden Osmanlı topraklarına katmış, yeteneğini bir kere daha göstermek fırsatını bulmuştur.

İYİ VE CESUR BİR KOMUTAN YAMAN STRATEJİST İDİ

ŞEHZADE Mustafa'nın ölümü üzerine Konya'ya atanan Şehzade Cem'e Atabey tayin edildi. 1474'de sadrazam olarak İstanbul'a çağırıldı ve göreve başladı. Karadeniz'deki Ceneviz sömürgelerini birer, birer ele geçirdi. Kefe, Azak ve Menkûp kalelerini ele geçirdikten sonra, Buğdan ve Moravya seferlerine çıktı. Bütün seferlerini zaferle tamamlayan Gedik Ahmet Paşa, İşkodra kalesinin alınması görevi verilmesi üzerine, bu sefere çıkmak istemedi. İyi bir asker, cesur bir komutan, yaman bir stratejist bilinen Gedik Ahmet Paşa'nın bu sefere çıkmakta gösterdiği tereddüt için, tarihlerde çeşitli rivayetler vardır. Bazıları, Arnavut asıllı olduğu için, ırkdaşlarının üstüne gitmek istemediğini, bazıları, İşkodra kalesinin ele geçirilmesi güç bir kale olduğu için bu işten kaytarmak istediğini yazarlar. Sebep ne olursa olsun, sefere çıkmayan Gedik Ahmet Paşa, görevinden azledilmiş ve Rumelihisarı'nda haps olunmustur.

SON DERECE BAŞARILI BİR ÇIKARMAYLA OTRANTO'YU ELEGEÇİRDİ

ÇOK geçmeden Fatih tarafından affedildi ve serbest bırakılarak, bir süre sonra Donanma Komutanlığı'na tayin edildi. Fatih, Ege adalarının alınmasını istiyordu. Gedik Ahmet Paşa, 1478'de Limni'yi, 1479'da Kefelonya, Zanta, Santamavra kalelerini bir, bir göçürmek suretiyle ele geçirdi.

Fatih, başarılı Donanma Komutanına bu sefer, Napoli Krallığını ele geçirmek görevini verdi. Bu önemli bir seferdi. Çünkü Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u alarak Doğu Roma İmparatorluğunun başşehrini ele geçirmiş, bu sefer de Batı Roma'yı ele geçirmeye karar vermişti. Gedik Ahmet Paşa, son derece başarılı bir çıkarma ile, Otranto'yu ele geçirdi. Otranto, Venedik'le, sömürgeleri arasındaki yolun üstünde idi. Bu kalenin Türkler eline düşmesi, Venedik'i tecrit ediyordu. Ayrıca kale, Güney Doğu İtalya'nın kilidi mesabesinde idi.

Bu sırada Fatih öldü ve yerine oğlu Beyazıt II tahta geçti. Fatih'in oğlu Beyazıt'la, Cem arasında taht kavgasının başlaması üzerine, Gedik Ahmet Paşa, İstanbul'a çağırılıp Cem üstüne gidecek ordunun başına tayin edildi. Ahmet Paşa, Cem'e Konya'da atabeylik etmişti. Şehzade Cem ile arasının iyi olduğu biliniyordu. Buna rağmen Gedik Ahmet Paşa görevi kabul etti ve Bursa'nın Yenişehir ovasına kadar gelen Cem kuvvetlerinin karşısına çıkarak onları yendi. Cem için kaçmaktan başka çare kalmamıştı. Nitekim öyle yaptı ve Konya yolu ile Rumeli'ye denizden geçmek isterken Kıbrıs'ta Rodos şövalyelerinin eline geçti.

DEVŞİRMELER İÇİN SARAYDAN BAŞKA SIĞINACAK GÜÇ YOKTU

ANCAK Cem'in ordusu yenildiği halde, Cem'in kaçabilmesi ve Gedik Ahmet Paşa'nın kendisini kovalamaması, dedikodulara sebep oldu. Cem'in kaçmasına fırsat vermek suçundan ölüme mahkûm edilip, Kapıcılar Odası'na haps olunduğu halde, bağışlandı. Ve kendisine, Cem'in tutsak bulunduğu Rodos şövalyeleriyle görüşüp, şehzadeyi geri almak görevi verildi.

Ahmet Paşa, bu görüşmelerde başarı sağlayamadı. Bu başarısızlık, İkinci Beyazıt'ın gözünden düşmesine sebep oldu. Fakat Fatih'in ölümü ile sarayda, devlet adamları arasında büyük bir kavga başlamıştı. Çünkü Fatih, Çandarlı Halil Paşa'nın Bizans ile işbirliği yaptığını gördükten sonra, onu idam etmiş ve ondan sonra, Türk soyundan gelen sadrazamlar yerine, devşirmeden yetişmiş kişilerden sadrazamlar tayin etmeye başlamıştı. Gerçi zaman zaman Anadolu'dan bazı devlet adamlarına sadrazamlık vermişse de, son sadrazamı Karamani Mehmet Paşa'nın zamanında Fatih, şüpheli bir şekilde öldüğünden, bu titizlikte ne kadar haklı olduğu anlaşılmıştı. Fatih'in ortadan kalkması sonucu, Anadolu devlet adamlarıyle, devşirmeden gelen devlet adamları arasında bir ölüm-kalım savaşı başladı. Devşirmeler için, saraydan başka sığınacak güç yoktu, çünkü ailesizdiler. Canlarını kurtarmak için savaşı kazanmak istiyorlardı.

Bu sırada, Karamani Mehmet Paşa öldürüldü... Az sonra ve hemen arkasından, ikinci vezir Çoban Mustafa Paşa da öldürülünce, bu işe son vermek isteyen Padişah II. Beyazıt, Çoban Mustafa Paşa'nın öldürülmesi işinde parmağı olan Gedik Ahmet Paşa'yı Edirne'ye çağırarak orada boğdurttu. (18. aralık 1482)

Gedik Ahmet Paşa, aklı yeter, sözünü bilir, buyruğunu yürütür, bilgili ve yetenekli büyük bir devlet adamıdır.

RESMİ ARKA SAYFADA

GEDİK AHMET PAŞA

GENÇ OSMAN

(1603 - 1622)

OSMANLI devletine yeni bir düzen vermek isterken, başını veren Osmanlı Sultanı... Harem düzenine karşı çıkarak hocasının kızı ile evlendiği için sarayda bile yadırganmayı göze alan hükümdar... Yedikule zindanlarında boğularak öldürülen bir Osmanlı padişahı...

On altıncı Osmanlı padişahı olarak tahta geçen II. Osman 3 kasım 1603'de İstanbul'da dünyaya geldi. I. Mustafa'nın yerine padişah olduğu 1618'de henüz 15 yaşında idi. Tarihimizde "Genç" diye anılan Sultan Osman, çok iyi terbiye edilmiş, zamanın değerli hocaları tarafından yetiştirilmiştir. Zeki ve enerjik bir yaradılışı olan Sultan Osman, yaşının üzerinde anlayış ve dirayete sahip, Oğuz neslinin bütün güzelliğini simâsında ve vücut yapısında taşıyan bir adamdı. Annesi Mahfiruz Sultan da bir Türk kadını olduğundan, oğlunu iyi bir terbiye ile yetiştirmiştir.

Genç Osman, İmparatorluğun bazı sıkıntılara düştüğü yıllarda tahta çıkmıştı. Birçok konuları yeniden ele almak, velhasıl Osmanlı İmparatorluğu'na yepyeni bir düzen kurmak gerekiyordu. Çağının Batı devletlerini incelemiş, toplum yapısını çağın gereklerine uydurmak hevesine kapılmıştı. İşe haremden başladı... Ve hocası Esat Efendi'nin kızı Akile ile evlenerek, cariyeden sultan çıkarmak geleneğini yıkmış oldu. Nitekim daha sonra Pertev Paşa'nın kızı ile evlenmiştir.

İRAN'A YENİ BİR SEFER DÜZENLENDİ

İMPARATORLUK, doğuda ve batıda ayrı ayrı gaileler içine düşmüştü. İran üzerine yapılan sefer, başarısızlıkla sona erdi. Lehistan savaşları ile ilgili olarak hazırlanan büyük bir ordu, savaş yapmadan Lehistan ile anlaşmayı sağladı (26 eylül 1619) İran'a yeni bir sefer düzenlendi, başarı ile sonuçlanan bu seferin sonunda İran her yıl 2 yüz yük ipek, yüz yük kıymetli eşya göndermeyi kabul etti. Boğdan Voyvodalığı'nı elde eden Gaspar Gratyani'nin, izlediği iki yüzlü politika yüzünden görevinden alınması ve Gratyani'nin Lehliler'e sığınması üzerine, Genç Osman Özi Beylerbeyi İskender Paşa'yı Kırım kuvvetleriyle de takviye ederek, Gaspar'ın üzerine gönderdi. Fakat bu talihsiz savaş da yenilgi ile sona erdi (20 eylül 1620) Fakat Leh ordusu da savaşı sürdürecek durumda değildi. Karşılıklı barış imzaladılar. Leh-Osmanlı savaşları birçok defalar, bazen zafer, bazen yenilgiyle bağlanarak sürüp gitti...

YENİÇERİLERİ ORTADAN KALDIRMAYA KARAR VERDİ

GENÇ padişah, ordunun bozulmuş olduğunun farkında idi, asker kazanılmış zaferi yağma yüzünden kaybediyordu. Otorite işlemiyordu. Yeni bir ordu yaratmaktan başka çare kalmamıştı. Hotin Kalesi'nde elde edilen zaferden sonra İstanbul'a dönen ordu, büyük alayla karşılandı, şenlikler yapıldı ama, ne asker, ne de padişah memnundu. Yeniçeriler, sefer güzeştesini az buluyorlar, padişah kazanılan zaferi yetersiz görüyordu.

Padişah, Suriye'de bir ordu toplamaya ve bu ordu ile İstanbul'a gelip yeniçerileri ortadan kaldırmaya karar vermişti. Fakat, bu düşüncesi, saraya ve saray dışına yayılmış, yeniçeriler tedirgin olmuşlardı. Ayrıca padişah geceleri tebdil geziyor, meyhanelerde yakaladığı yeniçerileri gözünü kırpmadan astırıyordu. Sonunda 18 mayıs 1622 günü yeniçeriler, yanlarına sipahi yoldaşlarını da alarak ayaklandılar.

Genç Osman, ayaklanmayı bastırmak için, Sadrazam Çavuşbaşı Halıcızade'yi askeri yatıştırmakla görevlendirdi. Fakat ayaklanmaya ulema da katılmış, hak desteğinde isyancıları ayrıca güçlendirmişti. Donanma da isyancılara katılınca, durum büsbütün karıştı.

Genç Osman, âsilere, hacdan vazgeçtiğini bildirdi, fakat ayaklanan yeniçeri, yalnız padişahın hacdan vazgeçmesini istemiyor, hükümdarın akıl hocası saydıkları Kızlarağası ile hocası Ömer Efendi'nin sürgüne gönderilmesinde direniyorlardı. Padişah ilk ağızda ikinci isteklerini kabul etmedi. Ertesi gün, Atmeydanı'nda yeniden toplanan âsiler bu sefer, Ömer Efendi'nin idamını istediler. Padişah, bu isteği de reddetti. Ama sarayda icap eden savunma tedbirleri alınmamış, saray muhafızları takviye görmemişti. Ayrıca sarayda I. Mustafa'nın annesi Handan Sultan ile, Mahpeyker Sultan da boş durmuyorlar çevirdikleri entrikalarla isyancıları destekliyorlardı.

İsyancılar, Ayasofya minaresine bir gözcü çıkararak sarayda gerekli savunma tedbirlerinin alınmamış olduğunu tesbit ettiler. Hemen bir saldırı düzenlendi. Pek bir mukavemet görmeden saraya giren yeniçeriler, I. Mustafa'yı kapalı bulunduğu hücresinden çıkardılar. Genç Osman için yapılacak bir şey kalmamıştı. Dilâver Paşa ve Süleyman Ağa'yı âsilere teslim etti. Ancak âsiler, I. Mustafa'yı padişah yapmayı akıllarına koymuşlardı. Onu önce Eskisaray'a sonra da Orta Camii'ne getirdiler ve biat ettiler. Yeni culûsun havadisi şehirde çabuk yayılmıştı.

Ancak Sultan Osman, bu durumu kabul etmek istemiyordu. Hüseyin Paşa'yı sadrazam, Kapıcıbaşı Kara Ali'yi de de Yeniçeri ocağına tayin ederek duruma hakim olmak istedi. İsyancılar Kara Ali'nin evini yağmaladılar, Sultan Osman'ın yanında bulunan vezirler, birer birer çekilip isyancılara katılıyordu. Sonunda padişah yatsı namazından sonra Ağa Kapısı'na sığınmaktan başka bir çare bulamadı.

Asiler Genç Osman'ı Orta Cami'ye getirdiler. Hüseyin Paşa, Davut Paşa öldürülmüş, sıra Genç Osman'a gelmişti. Ancak Mehmet Ağa, Yeniçeri Kethüdası Ali Ağa ve Başçavuş Ahmet Ağa yetişip engel oldular. Başkaldıran asker halife ve padişah olarak Genç Osman'ı istemiyordu. I. Mustafa'nın culûs merasimi yapılmış hutbesi okunmuştu. Sadrazam ve Valide Sultan, Genç Osman'ın vücudunun ortadan kalkmasını istiyorlardı. Padişahın iradesi de bu yolda olunca yeniçeri ağası Derviş ve öteki ileri gelenler Genç Osman'ı alıp Yedikule zindanlarına götürdüler ve orada boğularak öldürüldü.

Böylece Osmanlı İmparatorluğu bir çağdaşlaşım fırsatı daha kaçırmış oluyordu.

RESMİ ARKA SAYFADA

GENÇ OSMAN